

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА В ГАЛУЗІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА СЕРТИФІКАЦІЇ

Досліджуються проблеми адміністративної відповідальності посадових та фізичних осіб за порушення законодавства в галузі стандартизації та сертифікації.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, стандартизація, сертифікація, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона.

Исследуются проблемы административной ответственности должностных и физических лиц за нарушения законодательства в области стандартизации и сертификации.

Ключевые слова: административная ответственность, стандартизация, сертификация, объективная сторона, субъективная сторона.

In article problems of administrative responsibility official and physical persons for infringement of the legislation in the field of standardization and certification are investigated.

Key words: administrative responsibility, standardization, certification, the objective party, the subjective party.

В забезпеченні правопорядку в суспільному житті серед інших видів відповідальності адміністративна відповідальність відіграє важливу роль. Слід зазначити, що цей вид відповідальності є найбільш часто застосованим. У відсотковому відношенні, порівнюючи з кримінальною та цивільно-правовою відповідальністю, адміністративна застосовується в державі найчастіше.

Варто зазначити, що в українській і зарубіжній науковій літературі теоретичні і практичні питання щодо адміністративної відповідальності стали предметом досліджень, зокрема: В. Авер'янова, Е. Герасименко, І. Голосніченко, С. Гончарука, Є. Додіна, В. Зуя, Л. Ковалюк, В. Колпакова, А. Комзюка, В. Котюк, Д. Лук'янець, Т. Мацелик, С. Стеценко, які тією чи іншою мірою вивчали проблемні питання адміністративної відповідальності.

В юридичній літературі наводяться різні погляди на формулювання поняття адміністративної відповідальності.

Адміністративна відповідальність становить собою особливий різновид юридичної відповідальності, а також є специфічною формою адекватного реагування держави, на протиправні дії з боку окремих громадян та юридичних осіб. Заходи юридичної відповідальності, які застосовують до правопорушника і які він зобов'язаний виконати, призводять останнього до обтяжливих майнових, моральних чи інших обмежень. Таким чином правопорушник «тримає відповідь» перед державою за неправомірну поведінку¹.

Адміністративна відповідальність – це різновид юридичної відповідальності, що полягає в застосуванні до осіб, які вчинили адміністративні проступки, особливих санкцій – адміністративних стягнень².

Так, В. Авер'янов визначає адміністративну відповідальність, як різновид юридичної відповідальності, що являє собою сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, що вчинили адміністративний проступок, передбачених нормами адміністративного права особливих санкцій – адміністративних стягнень. Такий підхід до адміністративної відповідальності є досить пошире-

ним³.

С. Гончарук визначає адміністративну відповідальність, як різновид правової відповідальності – розуміє як специфічну форму реагування держави в особі її компетентних органів на вчинення адміністративних проступків, згідно з якою особи, що скоїли ці проступки, повинні відповісти перед уповноваженими державними органами за свої неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення в установлених законом формах і порядку⁴.

На думку Е.С. Герасименко, адміністративна відповідальність може бути визначена як специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів, згідно з якою особи, які їх вчинили, повинні дати відповідь перед повноваженими органами у встановлених законом формах і порядку⁵.

Заходом державного примусу, який дістає вияв у позбавленні певних соціальних благ правопорушника за адміністративний проступок, вважає В. Котюк адміністративну відповідальність⁶.

Отже, одні вчені визначаючи адміністративну відповідальність акцентують увагу на тому що вона є одним із видів юридичної відповідальності інші розглядають, як захід державного примусу.

Відповідно до ст. 9 КУпАП⁷ під адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на державний або громадський порядок, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законодавством передбачено адміністративну відповідальність. При цьому, розкриваючи суть цього поняття, законодавець ототожнив терміни «адміністративне правопорушення» та «адміністративний проступок». Деякі науковці такі, як І. Голосніченко, Л. Коваль, А. Комзюк не погоджуються з цим, вважають, що ці поняття не тотожними, термін правопорушення ширший, ніж проступок, який, поряд зі злочином, є різновидом правопорушення. Зазначені вчені розглядають адміністративний проступок як вид адміністративного правопорушення, за скоєння якого встановлено адміністративну відповідальність.

Основною підставою юридичної відповідальності є склад правопорушення⁸, наявність правової норми, що передбачає цей склад; юридичний факт – вчинення самого правопорушення⁹.

Склад адміністративного правопорушення – це абстрактний опис діяння (події, факту, явища), що являє собою фіксацію в законі найтипівіших, що частіше трапляються, характерних ознак проступку¹⁰. Як зазначає С. Стеценко, за допомогою складу адміністративного правопорушення є можливість отримати його загальну характеристику¹¹.

Склад адміністративного, як і інших, правопорушень об'єднує чотири групи ознак, тісно пов'язаних між собою. Кожна з цих груп виступає окремим елементом, характеризує одну із сторін адміністративного проступку.

Одним з центральних елементів складу адміністративних правопорушень законодавства про стандартизацію та сертифікацію є об'єкт протиправного посягання, саме об'єкт дає змогу визначати сутність цього проступку, встановити, його суспільно небезпечні наслідки, сприяє правильній кваліфікації діяння, а також відокремленню його від суміжних посягань. Об'єктом правопорушення визнаються суспільні відносини, на які здійснюється посягання.

Законодавець чітко окреслив певне коло суспільних відносин, пов'язаних з протиправною поведінкою громадян та посадових осіб у суспільстві, яка призводить до адміністративної відповідальності за порушення в галузі стандартизації та сертифікації, главою 13 КУпАП «Адміністративні правопорушення в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації» встановлено адміністративну відповідальність за такі адміністративні правопорушення: випуск і реалізація продукції, яка не відповідає вимогам стандартів (ст. 167 КУпАП); випуск у продаж нестандартної продукції (ст. 168 КУпАП); виконання робіт, надання послуг громадянам – споживачам, що не відповідають вимогам стандартів, норм і правил (ст. 168/1 КУпАП); передача замовнику або у виробництво документації, яка не відповідає вимогам стандартів (ст. 169 КУпАП); недоержання стандартів при транспортуванні, зберіганні і використанні продукції (ст. 170 КУпАП); введення в обіг продукції, щодо якої немає сертифіката відповідності або свідоцтва про визнання відповідності чи декларації про відповідність, а також неправомірне застосування національного знака відповідності (ст. 170/1 КУпАП); невиконання законних вимог посадових осіб органів виконавчої влади у сфері стандартизації, метрології та сертифікації (ст. 188/9 КУпАП); невиконання законних вимог посадових осіб органів ринкового нагляду та їх територіальних органів (ст. 188/37 КУпАП).

Ще одним елементом складу зазначених правопорушень є їх об'єктивна сторона, яка складається з ознак, які характеризують зовнішній прояв, поведінку правопорушника.

Одним із обов'язкових елементів складу кожного з перелічених вище адміністративних правопорушень є їх суб'єкт, тобто особа, яка здійснила проступок і до якої може бути застосоване адміністративне стягнення. Що стосується галузі стандартизації та сертифікації, низка вищезазначених статей КУпАП передбачають наявність спеціального суб'єкта з притаманними лише йому ознаками. Мова йдеться передусім про посадових осіб підприємств, установ, організацій (ст. 167, 168, 168/1, 169, 170, 170/1, 172/1, 188/9, 188/37 КУпАП), власників підприємств чи уповноважених ними осіб (ст. 167 КУпАП), громадян, які займаються підприємницькою діяльністю (ст. 168, 168/1, 169, 170, 170/1, 188/9, 188/37 КУпАП), які підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з недотриманням установлених правил в галузі стандартизації та сертифікації, забезпечити виконання яких входить до їхніх службових обов'язків.

Отже, як видно з наведеного переліку, суб'єктами переважної більшості адміністративних правопорушень в галузі стандартизації та сертифікації є так звані спеціальні суб'єкти, яких законодавець виділяє за ознаками посади хоч і не дає визначення поняття «посадової особи».

Останнім елементом складу розглянутих адміністративних правопорушень є їх суб'єктивна сторона, тобто вина – психічне ставлення суб'єкта до вчиненого ним правопорушення і до шкідливих наслідків, які настали чи могли б настати. Вина є необхідною умовою відповідальності. При вчиненні адміністративних проступків в галузі стандартизації та сертифікації вина проявляється як у формі умислу, так і формі необережності.

Отже, всі перераховані ознаки визначають у сукупності склад адміністративного правопорушення в галузі стандартизації та сертифікації.

За вчинення адміністративних правопорушень в галузі стандартизації та сер-

тифікації чинний кодекс передбачає вживання лише одного із заходів адміністративної відповідальності, штрафу.

Слід зауважити, роль адміністративної відповідальності в боротьбі з правопорушеннями постійно зростає, як і кількість складів адміністративних проступків. На момент прийняття КУпАП, 7 грудня 1984 року, названо 172 проступки, за скоєння яких була встановлена адміністративна відповідальність, станом на 01.01.2004 р. його норми містили 312 складів адміністративних проступків, на 01.01.2011 р. – 375 складів адміністративних проступків.

Особливість законодавства України про адміністративну відповідальність в галузі стандартизації та сертифікації полягає в тому, що воно до цього часу є численним, тобто не має єдиного законодавчого акта, який би містив усі склади правопорушень, передбачив усі види адміністративних стягнень, порядок їх накладання, а також порядок розгляду справ про адміністративні правопорушення, що і призводить до конкуренції норм та їх двозначного тлумачення. Адже чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення цим вимогам не відповідає.

В. Авер'янов, Д. Лук'янець, Н. Хорошак зазначають, що на нинішньому етапі розвитку вітчизняної системи законодавства фактично є два тотожні типи адміністративної відповідальності: перший тип – це адміністративна відповідальність на засадах чинного КУпАП, другий – адміністративна відповідальність на засадах, відмінних від КУпАП (тобто тих, що не збігається з положеннями КУпАП)¹².

Слід відзначити, що в галузі стандартизації та сертифікації поряд з КУпАП діють закони прямої дії, які регулюють ті чи інші питання адміністративної відповідальності, зокрема, Закони України «Про підтвердження відповідності»¹³, «Про загальну безпечність нехарчової продукції»¹⁴, «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції»¹⁵. Нормативно-правові акти, що прийняті і діють в галузі стандартизації та сертифікації передбачають застосування примусових заходів, визначені як «штрафні санкції», котрі за своїми ознаками є саме проявом фінансової відповідальності.

Фінансова відповідальність за правопорушення в галузі стандартизації та сертифікації як і адміністративна відповідальність має всі ознаки адміністративного примусу, однак існує різниця між цими видами відповідальності, що полягає у мірах відповідальності. Так мірами адміністративної відповідальності є адміністративні стягнення, а фінансово-правової відповідальності – фінансові (штрафні) санкції.

Заходи адміністративної відповідальності, на думку Т. Мацелик¹⁶ – є особливим видом заходів адміністративного примусу, які є реакцією на вчинений адміністративний проступок та містять у собі елементи покарання, що суттєво відрізняє їх від інших заходів.

Щодо правової природи фінансових санкцій, то необхідно відмітити, що у юридичній літературі існують дві точки зору з цього приводу. Прихильники першої вважають, що фінансові санкції є засобами нового виду юридичної відповідальності, який ще не знайшов належного відображення у правовій науці, а саме – фінансової відповідальності¹⁷. Друга точка зору полягає в тому, що фінансові санкції є нічим іншим як засобами адміністративної відповідальності. Та іменують їх «заходами адміністративної відповідальності»¹⁸.

Кожен з видів юридичної відповідальності має притаманні тільки йому ознаки, які головним чином пов'язані з предметом і методом регулювання тих чи інших правовідносин. У разі застосування фінансових санкцій виникають відносини публічно-правового характеру, оскільки однією зі сторін є відповідний кон-

тролюючий або наглядовий державний орган та інші контролюючі органи, які від імені держави уповноважені застосовувати певні заходи примусу. При цьому зазначені санкції накладаються в адміністративному, а не судовому порядку. Отже, відносини, що виникають у даному випадку, за своїм характером є адміністративно-правовими, за своїм змістом – мірами відповідальності, які мають ознаки адміністративного примусу. Подібну точку зору підтримують такі вчені й практики, як В. Колпаков, В. Кротюк, А. Іоффе, Д. Лук'янець, Д. Лилак.

Це дозволяє стверджувати, що фінансові санкції найближчі до адміністративних стягнень оскільки, їм притаманний публічний характер правовідносин, і є мірою відповідальності в галузі стандартизації та сертифікації. Однак, вони мають певні особливості, що не дозволяють їх ототожнювати з адміністративними стягненнями та виділити як окремі міри юридичної відповідальності в галузі стандартизації та сертифікації.

Так у 2010 році за правопорушення в галузі стандартизації та сертифікації територіальними органами винесено 4938 постанов про накладення штрафу на загальну суму понад 10,8 млн. грн., стягнуто понад 7,08 млн. грн.; до відповідальності було притягнуто 3587 посадових осіб, накладено понад 945,9 тис. грн. адміністративних штрафів, стягнуто 897,01 тис. грн.¹⁹

Отже, як бачимо з вищенаведеного, заходи адміністративної відповідальності є найбільш дієвими заходами адміністративного примусу в галузі стандартизації та сертифікації.

Зважаючи на викладене та узагальнивши погляди науковців на розуміння сутності адміністративної відповідальності можна дати наступне визначення адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі стандартизації та сертифікації: «адміністративна відповідальність за правопорушення в галузі стандартизації та сертифікації – це різновид юридичної відповідальності, що є специфічною формою реагування держави в особі уповноважених, компетентних органів на адміністративні правопорушення, і полягає у застосуванні до правопорушників особливих санкцій – адміністративних стягнень, які тягнуть за собою обтяжливі наслідки матеріального характеру на засадах чинного КУпАП та окремих мір юридичної відповідальності в галузі стандартизації та сертифікації».

Із 2006 року Україна почала переходити від системи обов'язкової сертифікації до системи оцінювання та підтвердження відповідності за європейським підходами, котру регулює Закон «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності»²⁰. Відповідні зміни знайшли своє відображення у ст.170/1, 172/1 КУпАП.

Що стосується стандартизації, вона також із 2006 року стає добровільною, поряд із стандартами починають діяти технічні регламенти, які приймаються законодавчим або уповноваженим на це виконавчим органом влади й містять технічні вимоги зі статусом обов'язкових правових норм. Технічним регламентам обов'язково відповідають введені в обіг в Україні продукція, процеси та послуги. Тому, до цього часу відповідні зміни не знайшли своє відображення у ст.167, 168, 168/1, 169, 170 КУпАП.

Автором пропонується внести відповідні зміни до КУпАП, а саме, главу 13 «Адміністративні правопорушення в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації» викласти в такій редакції «Адміністративні правопорушення в галузі технічних регламентів, якості продукції, метрології та оцінки відповідності вимогам технічних регламентів», що дозволить врегулювати в її

новелах підняті вище проблеми.

Зважаючи на викладене можна дати в КУПАП наступне визначення адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі технічних регламентів та оцінки відповідності вимогам технічних регламентів: «адміністративна відповідальність за правопорушення в галузі технічних регламентів та оцінки відповідності вимогам технічних регламентів – це різновид юридичної відповідальності, що є специфічною формою реагування держави в особі уповноважених, компетентних органів на адміністративні правопорушення, і полягає у застосуванні до правопорушників особливих санкцій – адміністративних стягнень, які тягнуть за собою обтяжливі наслідки матеріального характеру на засадах чинного КУПАП та окремих мір юридичної відповідальності в галузі технічних регламентів та оцінки відповідності вимогам технічних регламентів».

Отже, існування штрафних санкцій, викликає певні незручності, що полягають у наявності великої кількості нормативно-правових актів, якими регулюються підстави та порядок застосування цих санкцій, що на нашу думку необхідно врегулювати шляхом зведення цих норм в єдиному нормативному акті, в Кодексі України про адміністративні правопорушення, та встановлення єдиного порядку їх застосування.

1. Комзюк А.Т. Адміністративна відповідальність в Україні: Навч. посібник / Укладачі: Городинський М.І., Гуменюк В.А., Джагунов Г.В. та інші / За заг. ред. А.Т. Комзюка – Х.: Ун-т внутр. справ, 1998. – С. 6. **2. Стеценко С.Г.** Адміністративне право України: Навч. посібник. – К.: Атіка, 2007. – С. 223. **3.** *Адміністративне право України.* Академічний курс: Підруч.: У 2 т.: Т. 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б.Авер'янов (голова). – К.: Вид. «Юридична думка», 2004. – С.430. **4. Гончарук С.Т.** Адміністративне право України: Навч. посіб. – К., 2000. – С. 97. **5. Герасименко Е.С.** Питання реформування інституту адміністративної відповідальності: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. – К., 2000. – С.16. **6. Котюк В.** Адміністративне законодавство // Закон і бізнес. – 1999. – № 17. – С. 14. **7. Кодекс України** про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. №8073-Х // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. Додаток №51. – Ст. 1122. **8. Кравчук М.В.** Теорія держави і права (опрні конспекти). – К., 2003. – С. 207. **9. Кельман М.С., Мурашин О.Г., Хоман Н.М.** Загальна теорія держави та права: Підруч. – 3-тє вид., стереотипне. – Львів, 2007. – С. 487. **10. Колпаков В.К., Кузьменко О.В.** Адміністративне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – С. 228. **11. Стеценко С.Г.** Адміністративне право України: Навч. посібник. – К.: Атіка, 2007. – С. 229–230. **12. Авер'янов В.Б., Лук'янець Д.М., Хорощак Н.В.** Актуальні питання правового регулювання адміністративної відповідальності // Часопис Київського університету права. – 2003. – №1. – С. 19. **13. Про підтвердження** відповідності: Закон України від 17.05.2001 р. №2406-III // ВВР України. – 2001. – №32. – Ст. 169. **14. Про загальну** безпечність нехарчової продукції: Закон України від 02.12.2010 р. №2736-VI // ВВР України. – 2011. – № 21. – Ст. 145. **15. Про державний** ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції: Закон України від 02.12.2010 р. №2735-VI // ВВР України. – 2011. – № 21. – Ст. 144. **16. Мацелік Т.О.** Адміністративний примус в діяльності органів Державної податкової служби України: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. – Ірпінь, 2005. – С. 99. **17. Будько З.М.** Фінансово-правова відповідальність за вчинення податкових правопорушень: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. – Запоріжжя, 2005. – С. 107. **18. Адміністративне право:** Учебник / Под ред. Ю.М. Козлова, Л.Л. Попова. – М.: Юрист, 1999. – С. 279. **19. Результати** перевірок з державного нагляду за додержанням стандартів, норм і правил за 2010 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dssu.gov.ua> **20. Про стандарти,** технічні регламенти та процедури оцінки відповідності: Закон України від 01.12.2005 р. №3164-IV // ВВР України. – 2006. –

